

Suomen ennakkovaikuttamislinjaukset EU:n tulevaan sähkömarkkinamallia koskevaan aloitteeseen

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komissio esitteli 19.12.2022 ylimääräisessä energianeuvostossa komission aloitetta sähkömarkkinamallin muuttamiseksi. Komission on tarkoitus antaa sähkömarkkinamallia koskeva lainsäädäntöehdotuksensa vuoden 2023 ensimmäisen neljänneksen lopulla. Ehdotus pohjautuu nykyiseen markkinamalliin, mutta tavoitteena on optimoida malli paremmin soveltuvaksi uusiutuvan energian osuuden kasvuun.

Kokonaisuudella, joka sisältää todennäköisesti myös lainsäädäntöä, pyritään välittämään puhtaan ja edullisen sähköntuotannon hyödyt kuluttajille investointisignaaleilla säilyttäen, optimoimaan järjestelmää uusiutuvan energiantuotannolle paremmin sopivaksi sekä huomioimaan kuluttajien tarpeet kuluttajansuojaa vahvistaen. Ehdotuksen sisältö ei vielä ole tiedossa, mutta komissio on julkaisemassa epävirallisen tiedonannon ja aloittamassa julkisen konsultaation markkinamallista vielä ennen vuoden loppua.

EU:ssa on käyty viime syksystä alkaen runsaasti keskustelua energian hinnoista ja toimitusvarmuudesta. Komissio julkaisi 8.3.2022 REPowerEU –tiedonannon (COM (2022) 108 final, E-kirje E30/2022 vp) joka käsittelee energian hintaa ja toimitusvarmuutta. Lisäksi komissio julkaisi 23.3.2022 tiedonannon vaihtoehtoista lyhyen aikavälin toimiksi sähkön hinnasta ja seuraavaan talvikauteen valmistautumiseksi kaasun osalta (COM (2022) 138 final, E-kirje E42/2022 vp). Tiedonanto käsitteli myös sähkömarkkinoiden pitkäjänteistä kehittämistä nykyisen markkinamallin vahvistamiseksi.

Suomen ennakkovaikuttamislinjaukset

Suomi pitää aloitetta sähkömarkkinamallin tarkastelusta kannatettavana. Suomi katsoo komission tavoin, että nykyinen marginaalihinnoitteluun perustuva markkinamalli on mahdollistanut integroituneet ja tehokkaasti toimivat sähkön sisämarkkinat, jotka ovat tuoneet miljardiälyä sähkönloppukäyttäjille sekä parantaneet toimitusvarmuutta ja edistäneet vihreää siirtymää. Nykyisessä marginaalihinnoitteluun perustuvassa markkinamallissa voimalaitokset otetaan käyttöön niiden tuotantokustannusten

mukaisessa järjestyksessä, ja esimerkiksi investointisignaalit päästöttömälle sähköntuotannolle ovat olleet riittäviä.

Suomi katsoo, että sähkömarkkinamallin kehittämisellä on keskeinen rooli vihreän siirtymän edistäjänä ja kriisinkestävyyden takaajana. Markkinoilla tapahtunut tuotantorakenteen muutos edellyttää sähkömarkkinamallin arviointia keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Suomen näkökulmasta on ongelmallista, että vaikka uusiutuvan energian määrä järjestelmässä kasvaa, eivät kuluttajahinnat ole laskeneet samassa suhteessa ja kalliit fossiiliset polttoaineet pitävät kuluttajahinnat korkeina.

Kriisinkestävyyden parantamiseksi myös kriisiaikoihin tulee miettiä yhteiset markkinoiden pelisäännöt, esimerkiksi varautumis- tai kriisilausekkeiden kautta, jotta sähköpula ja korkeilta hinnoilta suojaudutaan tulevaisuudessa. Erityisen tärkeää on taata toimitusvarmuus myös jatkossa.

Suomi suhtautuu sähkömarkkinamallin kehittämiseen avoimesti ja on valmis tarkastelemaan eri vaihtoehtoja mallin kehittämiseksi. Suomi pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan esityksen sisältöön.

Eri toteuttamismalleja on tärkeä punnita tarkasti ja ehdotusten vaikutukset arvioitava huolella huomioiden erityisesti vaikutukset sähkön hintaan, johdannaismarkkinoihin ja investointisignaaleihin vihreän siirtymän edistämiseksi. Markkinamallin tulee jatkossakin vahvistaa markkinan integraatiota yli rajojen sekä mahdollistaa älykäs sektori-integraatio.

Näiden lähtökohtien lisäksi Suomi pitää tärkeänä, että tulevassa sähkömarkkinamallissa huomioidaan seuraavat asiat:

1. Säilytetään **markkinamallin markkinaehtoisuus**

- investoinnit syntyvät markkinasignaalien pohjalta
- mallit, joissa marginaalituotantomuotoa halvempi tuotanto saisi säädellyn tuoton tai ei osallistuisi sähkömarkkinoiden hinnanmuodostukseen, johtaisivat markkinoiden pirstaloitumiseen ja olisivat askel keskusohjatun sähkömarkkinan suuntaan
- hallinnollisesti asetettuja tuottokattoja tai hintarajoja pitää tuleen normaalioloissa välttää
- markkinaehtoisuuden puitteissa eri vaihtoehtoja markkinamallin hinnanmuodostukselle voidaan tarkastella

2. Säilytetään **voimalaitosten ajojärjestys**

- voimalaitokset tulee ottaa käyttöön niiden tuotantokustannusten mukaisessa järjestyksessä

3. Turvataan **toimintaedellytykset sekä päästöttömälle sähköntuotannolle että riittävälle säätökykyiselle sähköntuotannolle**

- akkuvarastot ja kulutusjousto auttavat osin turvaamaan tulevaisuudessa
- turvataan toimitusvarmuus silloin, kun ei tuule, siirtoyhteydet tai ydinvoiman tuotanto on vikaantunut
- markkinamallin on annettava riittävät investointisignaalit myös jatkossa

4. **Tuetun kapasiteetin on osallistuttava** sähkömarkkinoiden hinnanmuodostukseen

- unionin tasolla on toivottu kaksisuuntaisia hinnanerosopimuksia ja pitkien sähkönhankintasopimusten (PPA-sopimukset) lisäämistä uusiutuvien investointien edistämiseksi

- on tärkeää, että myös tämä kapasiteetti osallistuu markkinoiden hinnanmuodostukseen, mikä auttaa lisäämään likviditeettiä, parantaa markkinoiden tehokkuutta ja vähentää volatiliiteettia

5. Tehtyjen muutosten on tuotava **hyötyjä loppuasiakkaille**

- on tärkeää, että hintahyöty markkinamallin muutoksesta hyödyttää sähkönkäyttäjiä

Pääasiallinen sisältö

Nykyinen sähkömarkkinamalli on luonut tehokkaat ja hyvin integroituneet sähkömarkkinat, jotka ovat taanneet toimitusvarmuuden ja vähentäneet hiilidioksidipäästöjä Euroopassa. Yhteismarkkinat ja rajat ylittävä kaupankäynti ovat tuoneet eurooppalaisille kuluttajille 34 miljardin euron vuotoiset hyödyt. Energiakriisi on kuitenkin osoittanut, että sähkömarkkinamallissa on parannettavaa. Vaikka uusiutuvan energian määrä järjestelmässä kasvaa, eivät kuluttajahinnat ole laskeneet samassa suhteessa. Kuluttajat joutuvat maksamaan korkeita sähkölaskuja, jotka johtuvat fossiilisten polttoaineiden korkeasta hinnasta.

Marginaalihinnoittelu on johtanut korkeisiin tuottoihin sähköntuottajille ja komissio on katsonut, että nykyiset kuluttajansuojatoimet ovat puutteellisia korkeiden hintojen ja volatiliiteetin vuoksi. Lisäksi huolena on, että matalat muuttuvat kustannukset ja korkeat investointikustannukset omaavat päästöttömät tuotantomuodot eivät saa katettua kustannuksiaan ja sillä on negatiivinen vaikutus päästöttömiin investointeihin.

Komission on tarkoitus ennen vuoden 2022 loppua aloittaa konsultaatio sähkömarkkinamallista ja kerätä mahdollisia toimia kestävämpien markkinoiden rakentamiseksi. Tarkoituksena on täytäntöönpanna muutokset nopeasti ja pysyvästi osana sähkömarkkinamallia.

Euroopan unionin energia-alan sääntelyviranomaisten yhteistyövirasto (ACER) arvioi huhtikuussa 2022 marginaalihinnoittelun olevan tehokkain tapa järjestää markkinat ja sähkömarkkinamallin hyötyjen olevan 34 miljardia vuosittain. Myös komissio on korostanut markkinamallin hyötyjä ja katsoo, että kaikki muutokset markkinamalliin on tarkasti arvioitava, jottei toimitusvarmuutta tai vihreää siirtymää vaaranneta.

Säätövoiman varmistaminen on puhututtanut suomalaisia toimijoita, mutta yleisesti arvioidaan, että akkuteknologia ja kulutusjousto tukevat sähkömarkkinoita tulevaisuudessa.

Ministeri Lintilä kirjoitti sisämarkkinoista vastaavalle komisaari Bretonille ja energiasta vastaavalle komissaari Simsonille Suomen pyynnön sähkömarkkinoiden teknisen hintakaton laskemiseksi ja avasi Suomen huolia korkeiden hintojen vaikutuksista sähkömarkkinoilla. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriön virkakunta on keskustellut komission kanssa Suomen näkemyksistä tulevan sähkömarkkinamallin reunaehdoista kesällä 2022 sekä epävirallisesti muun valmistelun yhteydessä syksyllä 2022. Kun komissio vuoden 2022 lopulla antaa epävirallisen tiedonantonsa sähkömarkkinamallin uudistuksesta, alkaa jatkuu virkamiestason valmistelu sidosryhmien sekä naapurimaiden kanssa yhteisten näkemysten kartoittamiseksi.

Sähkömarkkinamallikeskusteluun vaikuttanee myös Euroopan komission puheenjohtaja von der Leyen kirje, jossa hän listasi korkeita energianhintoja ja inflaatiota käsittelevässä 14. joulukuuta päivätyssä kirjeessään toimia vihreän siirtymän vauhdittamiseksi. Korkean energiahinnat vaikuttavat energiaintensiivisen teollisuuden kilpailukykyyn ja toimintojen säilyminen unionin alueella tulee varmistaa. Kirjeen mukaan valtiontukisääntöjä on muutettava helpottamaan investointeja vihreään siirtymään ja julkista tukea

investoinneilla on annettava unionin puitteissa. Lisäksi uusiutuvan energian investointeja on nopeutettava muun muassa luvitusta vauhdittamalla. Ehdotukset annetaan vuoden 2023 alussa lukuun ottamatta kesällä 2023 annettavaa ehdotusta vihreää siirtymää tukevista investoinneista.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Ehdotuksen oikeusperusta ei ole vielä tiedossa, mutta ehdotus annettaneen SEUT 194 artiklan (energia) perusteella.

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

-

Eduskuntakäsittely

-

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

-

Taloudelliset vaikutukset

Komission ehdotusten taloudellisia vaikutuksia voidaan arvioida sitten, kun ehdotus on annettu.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

-

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Elina Hautakangas (TEM), elina.hautakangas@gov.fi, 0295 047 116
Tatu Pahkala (TEM), tatu.pahkala@gov.fi, 0295 064 217
Eero Karjalainen (VNK), eero.karjalainen@gov.fi, 0295 160 670

VAHVA-tunnus

EU/144/2023